

OPONENTSKÝ POSUDOK NA HABILITAČNÚ PRÁCU

JUDr. Branislava Fábryho, PhD.

na tému „Bioetika a právo“,

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2019.

Úvodom: Za tému predloženej habilitačnej práce si autor zvolil vzťah bioetiky a práva. Je to nesmierne zložitá, komplexná a najmä aktuálna téma, ku ktorej habilitant pristupuje s nutným rešpektom. Otázky bioetiky sa priamo dotýkajú každej ľudskej bytosti bez výnimky. Je to taktiež téma prierezová, ktorá úzko súvisí s biológiou, genetikou, medicínou, filozofiou, náboženstvom, politikou, ekonómiou a v neposlednom rade i právom. Postoj všetkých týchto odborov k danej problematike sa stretol zočí voči v predloženej práci autora, čo svedčí o jeho obrovskom multidisciplinárnom prehľade. Zároveň musíme konštatovať, že napriek zložitosti samotnej tematiky, ju autor v práci prezentoval zrozumiteľne a prehľadne. Predložená práca dokáže svojim obsahom a spracovaním zaujať nielen právnika, filozofa či lekára, ale našla by si cestu i k bežnému čitateľovi z radov laikov.

K formálnej stránke práce: Predložená práca spĺňa požadované formálne kritéria. Autor pri vypracovaní práce použil veľké množstvo domácich i zahraničných monografií, vedeckých a odborných článkov, príspevkov z konferencií, ktoré doplnil vhodne zvolenými zahraničnými i domácimi formálnymi prameňmi práva. O rozhladenosti autora svedčia i vo veľkej miere použité neprávnické zdroje z oblasti filozofie, etiky, medicíny a náboženstva. Musíme však upriamiť pozornosť i na zopár formálnych negatív, ktoré práca obsahuje. V práci sa pomerne často objavujú rozličné formy preklepov, čo by sa v práci podobnej úrovne vyskytovať nemalo. V poznámkach pod čiarou možno objaviť viacero nedostatkov. Poznámky nie sú ukončené bodkou, pri niektorých internetových odkazoch chýba deň prezretia, nie je dodržaná ani konštantnosť jednotlivých citovaných diel (niekde autor uvádza len stranu, inde vydavateľstvo i rok vydania). V zozname použitej literatúry bolo vhodné jednotlivé citované zdroje rozčleniť na monografie, vysokoškolské učebnice, vedecké a odborné články a konferenčné zborníky. Tieto drobné výhrady však nijako neznižujú kvalitu prácu a v prípade jej budúceho publikovania, sú ľahko odstrániteľné. V protokole originality práca dosiahla minimálnu zhodu.

K obsahovej stránke práce: Práca je rozčlenená na 12 kapitol, ktoré sú rozsahom značne nevyrovnané. V prípade eventuálneho publikovania práce, odporúčame autorovi zlúčiť obsahovo podobné kapitoly a sprehľadniť tak prácu.

V *úvode* práce habilitant vymedzuje hlavný cieľ práce, ktorá sa: „*snaží o široký záber spracovania, hlavne z hľadiska bioetiky a práva, ale aj medicíny a filozofie.... Okrem nosnej témy – ľudský genóm a status embrya – preberá aj tradičné témy interrupcií, smrti a umieranie či eutanáziu*“ (vid'. s. 8). Tomuto úvodnému cieľu je prispôsobený i obsah

a rozsah jednotlivých kapitol, z ktorých jednoznačne vyčnievajú kapitoly venujúce sa problematike ľudského genómu a embrya. Autor v úvode stručne popisuje obsah jednotlivých kapitol a uvádza i hlavnú hypotézu práce: „*právna regulácia v oblasti biomedicíny nestačí a na nájdenie odpovedí na výzvy 21. storočia je potrebný multidisciplinárny prístup k problematike, zahrňajúci aj mimoprávne spôsoby regulácie.*“ O potvrdenie resp. vyvrátenie stanovenej hypotézy sa autor pokúša nielen v závere, ale najmä v kapitole 11 s názvom Bioetika a právo v 21. storočí.

V prvej kapitole sa autor venuje všeobecným pojmom, ktoré priamo súvisia bioetikou a právom. Definuje pojmy ako bioetika, biomedicínske právo, etické komisie a nezabúda ani na všeobecné vymedzenie vzťahu práva a morálky. Stručne sa venuje i právnemu rozmeru vzťahu práva bioetiky. Za najvýznamnejší dokument autor považuje Dohovor o ochrane ľudských práv a dôstojnosti človeka v súvislosti s aplikáciou biológie a medicíny, ktorý nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. decembra 1999.

V druhej kapitole autor predstavuje jednotlivé názorové smery v bioetike. Za prínosne považujeme i stručné vymedzenie vzťahu vybraných náboženstiev (kresťanstvo, islam, budhizmus a hinduizmus) k bioetike. Autor tým poukázal i na sociologický rozmer spracovanej problematiky.

Filozofický rozmer problematiky autor predostrel v tretej kapitole, kde rozpracoval vzťah spravodlivosti a rovnosti vo filozofickej rovine, ale i vo vzťahu k bioetike (rovnosť v bioetike a práve, zákaz diskriminácie). V podobnom filozoficko-právnom duchu sa nesie i štvrtá kapitola, v ktorej autor spracoval tému ľudskej dôstojnosti. Zaujímá ho najmä ľudská dôstojnosť človeka, ľudského embrya a taktiež náboženský postoj k skúmanej problematike.

Tematicky blízke sú kapitoly päť (Človek a osoba) a šesť (Autonómia jednotlivca). Habilitant vymedzuje osobu prostredníctvom názorov z radov filozofov (T. Hobbes, J. Locke, G. W. F. Hegel a ďalší). Nevšedný je i pohľad na osobu ako *homo economicus* (osoba orientujúca sa na vlastnú úžitok a jeho maximalizáciu) z perspektívy ekonomickej analýzy práva. V nasledujúcej kapitole sa autor venuje najmä informovanému súhlasu, jeho zákonnej úprave, náležitostiam i nedostatkom. Autor tu predkladá vlastné úvahy o dispozičných právach pacienta v podmienkach slovenského zdravotníctva a polemizuje nad súčasnou právnou úpravou. Všetky predchádzajúce kapitoly možno považovať za teoretický úvod do problematiky vzťahu práva a bioetiky.

Nasledujúce štyri kapitoly pokladáme za jadro práce. Autor sa v nich zameril na štyri konkrétne bioetické problémy- ľudský genóm, status embrya, ako i tradičné bioetické témy interrupcie a eutanáziu (resp. umieranie človeka). V siedmej kapitole sa autor venuje ľudskému genómu. Rozsahom je táto kapitola najdlhšia. Autor sa s touto zložitou a aktuálnou problematikou bravúrne vysporiadal. Zrozumiteľným a prístupným spôsobom vysvetľuje zložité pojmy, ktoré súvisia s genetikou. Ďalej spracúva bioetické otázky v oblasti genetiky ako sú umelé zásahy do ľudského genómu, klonovanie živých organizmov a výskum embryonálnych kmeňových buniek. Zákonná úprava je tu doplnená o viacero reálnych príkladov z oblasti genetického výskumu. Autor poukazuje na rozdielny stav v slovenskej a českej právnej úprave, ktorá má zásadný dopad na výskum ľudských embryí. Autor v tejto

kapitole upriamuje pozornosť na viaceré aktuálne problémy a zároveň sa pokúša hľadať ich riešenia prostredníctvom implementácie zahraničnej právnej úpravy alebo vlastných návrhov. V *kapitole osem* sa habilitant zameril na status ľudského tela a problematiku transplantácií orgánov, tkanív a buniek. V závere kapitoly sa venuje tematike tzv. dobrovoľného otroctva. *Kapitola deväť* obsahuje porovnanie zákonnej a morálnej roviny umelého prerušenia tehotenstva. Interrupcie pokladá za politicky háklivú tému, ktorá je v Slovenskej republike nešťastne používaná ako argument v predvolebnom boji politických strán i prezidentských kandidátov. V *desiatej kapitole* sa autor krátko pristavil v Slovenskej republike pri stále otvorenej téme eutanázie. Okrem vysvetlenia pojmu samotného, komparuje slovenskú právnu úpravu s jej zahraničnými protikladmi. Na konci kapitoly hodnotí paliatívnu starostlivosť ako alternatívu k eutanázii.

Posledné dve kapitoly možno považovať za závery autora, kde sa pokúša prezentovať vlastné postoje k riešeniu zásadných bioetických problémov súčasnosti. V *kapitole jedenásť* ponúka možnosti v hlbšej vzájomnej spolupráci medzi suverénnymi štátmi najmä pri problémoch akými sú biopirátstvo, obchod s ľudskými orgánmi a pod. Nadnárodná spolupráca však pri riešení aktuálnych problémov nepostačuje. Za zásadné autor považuje zapojenie verejnosti a to prostredníctvom informačnej kampane, ktorá ozrejmi občanom bioetické problémy súčasnosti. Čo môže vyústiť podľa autora až k verejnému spoložnému rozhodovaniu o vedeckých otázkach (s. 145). V *dvanástej kapitole* habilitant konštatuje, že sa v úvode práce stanovena hypotéza potvrdila. Následne vymedzuje hlavné úlohy, ktoré sú spojené s riešením bioetických problémov súčasnosti- hľadanie globálnych odpovedí, globálna i vnútroštátna regulácia, vzdelávanie a zapojenie verejnosti, otvorená diskusia a opatrné hodnotenie prínosu nových poznatkov (s. 146-147).

Prínos práce a odporúčania autorovi: Výberom témy i jej samotným spracovaním považujeme prácu za prínosnú pre vedeckú i laickú obec. Skúsenosti autora ako člena Etickej komisie MZ SR sa plne zúročili v predloženej práci a upriamili pozornosť na najzásadnejšie problémy vzťahu práva a bioetiky v súčasnosti. Týmto si dovoľíme odporučiť autorovi publikovať predloženú prácu vo forme monografie (po odstránení v posudku spomínaných menších formálnych nedostatkov).

Otázky pre habilitanta: Otázky habilitantovi sa pokúsime spracovať vo forme úvahy o jednom z bioetických problémov, ktorý v práci podľa nášho názoru absentuje. Čoraz frekventovanejšie používanie kybernetiky v medicíne sa javí ako ďalší etický problém vo vzťahu bioetiky a práva. Najmä chceme upriamiť pozornosť na tri problémy:

1. Prvým je nahrádzanie ľudských končatín robotickými a to najčastejšie v prípade amputácie počas aktívneho výkonu vojenskej služby počas vojenských misií [napr. v USA program Reliable Neural-Interface Technology (RE-NET)].
2. Vzhľadom na nedostatok orgánov potrebných na transplantáciu sa čoraz častejšie vo vedeckých kruhoch riešia ich náhradné alternatívy v podobe umelo vytvorených 3-D modelov. Aký právny a morálny dopad bude mať aplikácia neživých náhrad orgánov do ľudského organizmu?

3. V roku 2017 bolo v Saudskej Arábii udelené občianstvo robotovi s umelou inteligenciou s menom Sophia. Zaujímá nás etický i právny rozmer tohto kroku. S udelením občianstva sa spájajú mnohé práva ale i povinnosti, ktoré daná „osoba“ získa. Má v súčasnosti podľa nášho názoru viac práv ako ľudské embryo, ktorého existenciu možno beztrešne prerušiť. Je takéto konanie zo strany štátnych orgánov akceptovateľné?

Záverom: Predložená habilitačná práca JUDr. Branislava Fábryho, PhD. s názvom „Bioetika a právo“ zodpovedá kritériám kladeným pre habilitačné práce. Jedná sa o vynikajúco spracovanú prácu s aktuálnym a ďalšieho skúmania vhodným potenciálom. Uchádzač predloženou prácou preukázal odborné zvládnutie problematiky na vysokej úrovni a schopnosť koncipovať vlastné vedecké závery. Prácu tak možno jednoznačne **prijat' a odporučiť k ústnej obhajobe**, aby mohol byť následne habilitantovi na základe úspešného priebehu habilitačného konania udelený zodpovedajúci vedecko-pedagogický titul „docent“ v študijnom oboru 3.4.2 teória a dejiny štátu a práva.

V Bratislave, dňa 12.3.2019

doc. JUDr. Rudolf Kasinec, PhD.

Právnická fakulta UK v Bratislave